

Güldürmək və düşündürmək ustalığı

Gəlinmiş fırça ustası, əməkdar incəsənət xadimi Nəcəfqulu Əbdülrəhim oğlu İsmayilov təsviri sənətimizin görkəmli nümayəndələrindən biri idi. Onun müxtəlif janrlarda yaratdığı əsərlər, xüsusən karikaturalar bu gün də tamaşaçılar tərəfindən hörmətlə qarşılanır və xatırlanır.

Anadan olmasının 90 ili tamamlanan bu məşhur rəssam cəmi 67 bahar ömür sürüb. Maraqlıdır ki, doğulduğu ayda da dünyasını dəyişən Nəcəfqulu əlinə fırça aldığı gündən insanları güldürməyi və düşündürməyi çox məharətlə bacarmışdı.

Görkəmli Azərbaycan yazıçısı və uzun illər onunla bir redaksiyada çalışmış Seyfəddin Dağlı rəssamın 50 illiyi ilə əlaqədar qələmə aldığı təbrik məqaləsində yazırdı: "Güldürmək və eyni zamanda düşündürmək iqtidat istedad tələb edir. Belə bir istedadla malik sənətkarın həm də aydın müəllif mövqeyi olmalıdır.

Həyatda rast gəldiyi eybəcərlikləri gülüş hədəfinə çevirən satirikin onlara nə məqsədlə atəş açdığı bilinməlidir. Saltukov-Şedrinin bu barədə bir kəlamını xatırlamaq yerinə düşər: "Satiranın həqiqətən satira olması və məqsədinə çatması üçün o, əvvəlcə öz yaradıcısının hansı idealdan çıxış etdiyini oxucuya hiss etdirməli, ikincisi - nəstərinin hansı məsələyə qarşı yönəldiyini aydın başa düşməlidir". Bu mənada Nəcəfqulunun fırçası öz rənglər dünyasında mənəviyyətə, əxlaqa zidd hərəkət sahiblərinin karikaturlarını çəkib".

Beləliklə, çoxşaxəli ilhamını, çoxrəngli fırçasını nəcib məqsədlərə həsr edən, insanı güldürə-güldürə düşündürməyi bacaran Nəcəfqulu fərdi üslubu ilə seçilən, novator, orijinal, təsviri sənətimizi yeni, yetkin mərhələyə qaldıran çox istedadlı bir rəssam olub.

O, 1923-cü ildə Bakıda doğulub. Lap kiçik yaşlarından rəssamlığa maraq göstərmiş. Rəssamlıq texnikasını bitirib. İlk ustası məşhur "Molla Nəsrəddin", əsərləri ilə tariximizdə layiqli yer tutan Əziz Əzimzadə olmuşdur. Nəcəfqulu öz xatirələrində bildirib: "Deyirlər ki, mən anadan olanda ağlamaq əvəzinə gülmüşəm. Bundan təvəssüf düşən valideynlərim xəstə olduğumu zənn edib həkim çağırıblar. O da mənə baxıb və deyib ki, gülüş sağlamlığın ilkin əlamətidir".

Həqiqətən də, qeyri-adi bir hadisədir və bu olayın sahibi də məhz ömrü boyu insanları güldürə-güldürə düşündürməyi, dəyişməyi, yeniləşməyi, daxilən zənginləşməyi, nöqsan və qüsurları aradan götürməyi qarşısına məqsəd qoymuşdu. O, öz müəllimi Əziz Əzimzadənin realist ənənələrini ləyaqətlə davam etdirərək satirik-yumoristik rəsmimizi yeni mövzularla genişləndirdi. Onun surətlər qalereyasını təzə tiplərlə zənginləşdirdi, ifadə vasitələrini maraqlı təsvir cizgiləri, təzə rəng çalarları ilə zənginləşdirdi.

Onu yaxından tanıyanlar bildirirlər ki, Nəcəfqulu təbiətdən təvəzökar, səmimi, ilk baxışda sakit təsir bağışlayan, az danışan, hətta az gülən, bəzən də qaraqabaq görünən, əslində daxili dünyasını karikaturlarında, dostluq şərtlərində düzlu və məzəli şəkildə ifadə edən istedadlı rəssam idi.

Elə bu səbəbdən də onun əsərləri nümayiş etdirilən sərgi salonunun bir tərəfində gülüş dalğası qopanda, o biri tərəfi sükuta dəhlizdi. Nəcəfqulunun əsərlərini sakit seyr etmək mümkün deyildi. Həyatın təzadları kimi ağla qara, yoxla var, xeyirlə şər bir-birini təməmləyir. Məhz bu həyat həqiqətlərinə sadıqlığı da onun əsərlərinə ölməzlik gətirdi.

Əslində bu böyük rəssam elə çox ömür sürməyib. Bizi ondan uzaq salan əbədi ayrılıq bu 23 il ərzində də Nəcəfqulunu onu tanıyanların, sənətini davam etdirənlərin, bir sözlə, rənglər dünyasının pərəstişkarlarının qəlbindən qopara bilmədi. Nəcəfqulu təsviri sənətimizdə öz məktəbini yaratmış müqəddir bir sənətkar idi.

O, 1952-ci ildən 1979-cu ilədək "Kirpi" jurnalının baş rəssamı olub. Bu dərgi üçün rəsm və karikaturlar, plakat işləyən Nəcəfqulunun Cəlil Məmmədquluzadənin hekayələrinə, Sabirin "Hop-hopnəmə"sinə çəkdiyi illüstrasiyalar böyük uğurlar qazanmışdı.

1970-1982-ci illərdə Məhəmməd Füzulinin, Sabirin, Üzeyir Hacıbəylinin misdən bəryeqlərini yaratmışdır. Hələ sovet dövründə azərbaycanlı rəssamın əsərləri Almanyanın, Kanadanın, Livyanın, Rusiyanın və digər ölkələrin möhtəşəm sərgi salonlarında nümayiş etdirilirdi.

Ötən əsrin 70-ci illərində Moskvada "Fital" kinoteatrında Nəcəfqulunun təşkil olunan sərgisinə baxan dünyaşöhrətli rəssam Tahir Salahov sərgidən aldığı təəssüratı belə dilə gətirmişdi: "Əziz Nəcəfqulu! Bu böyük istedadlı, səmimi və könül oxşayan sərginlə səni təbrik edirəm. Köhnə və yeni Bakının doğma əraziləri və insanları ilə Moskvada görüşməyimiz çox şadam. Sənin gözəl və böyük sənətinə həmişə dərin məhəbbətlə yanaşıram".

Nəcəfqulunun əsərlərinə heykəltəraşlar, qrafiklər, yazıçılar, şairlər həmişə maraqla tamaşa edirdilər. Bəlkə də onları bu sərgiyə cəzb edən Nəcəfqulunun əsərlərindəki incə yumor idi. Hətta o zamanlar rəssamın həmkarları arasında belə bir fikir də formalaşmışdı: "Nəcəfqulu gülüşü".

Bu gülüş ayrılara, nadanlara iynə kimi batırdı, əqidəli, məramlı, millətsevar, sənət duyğulu insanlar üçün isə düşündürücü bir möcüzəyə yeni rənglər qatırdı. Nöqsan və qüsurları gülüşlə islah etmək ancaq istedadlı və böyük ürəkli insanların devizi ola bilərdi. Bu ürəyə maliklər isə həmişə şükranlı və gələcəyə nikbinliklə baxan qeyri-adi insanlar olurlar. Haqqında danışdığımız unudulmaz rəssam Nəcəfqulu kimi!

"Kirpi" jurnalının səhifələrini bəzəyən əsərləri ötən əsrin 70-ci illərində Bolqarıstanın məşhur Qabrovo şəhərində gülüşlə bağlı keçirilən beynəlxalq yarışmada müvəffəqiyyətlə nümayiş olunmuşdur. Nəcəfqulunun karikaturları öz orijinallığı və yeniliyi ilə təəssüratları xeyli zənginləşdirdi.

Gülüb-güldürməyi özünə məxsus şəkildə daha çox məharətlə bacaran qabrovalılar azərbaycanlı rəssamın sənəti qarşısında heyranlığını gizlədə bilməyərək yalnız etiraf edirdilər: "Bu, adi rəssam yox, dahi bir satiriktir". Böyük qiymət idi. Onun fırçası həm çoxrəngli, həm də çoxşaxəli mövzular üzərində işləyirdi.

O, bir rəssam kimi mövzu qıtlığı çəkmirdi. Bu

müxtəlifliyin içində özünəməxsusluğunu qorumaq, yaratdığı hər bir əsərə ölməzlik möhürü vurmaq Nəcəfqulu istedadının ifadəsi idi. Onun əsərləri boyakarlıq sənətimizi zənginləşdirməklə yanaşı, onun həmişə bəlli tərəflərinə yeni, əlvan, qeyri-adj cizgilər, naxışlar vururdu.

Psixoloji portretlər silsiləsinə fikir verək: "Qubalı Fətəli xanın portreti", "Azərbaycan opera sənətinin banisi Üzeyir Hacıbəylinin portreti", "D.İ. Məndele-yev Balaxanıda", "Şair, nə tez qocaldın sən" (S. Vurğuna həsr edilən portret-kompozisiya), "Ana məhəbbəti", "Mənim anam", "Görkəmli şair-dramaturq Hüseyn Cavid", "Nəvəni", "Səttar Bəhlulzadə", "Memar Mikayıl Hüseynov", "Nasiminin edam edilməsi" və s.

Bu portretlərin hər birində müəllifin dərin, sərrast müşahidəçiliyi duyulur, təqdim etdiyi şəxsiyyətin səciyyəvi əlamətləri məharətlə verə bilməsi diqqət çəkir. Nəcəfqulunun əsərləri çağdaş dövrümüzdə də öz aktuallığını itirməmiş, tamaşaçıların sevgi-sevgə baxdıqları tablolarıdır.

Rəssam naturadan aldığı ilkin həyat materialını duyğularından keçirib cəmləyərək, ümumiləşdirərək onu spesifik şəkildə təvəssüm etdirməyi bacardığından, rənglərin əlvanlığından düzgün istifadə etdiyi-dən portretlər qalereyası bir obrazlar aləminin daşıyıcısına çevrilirdi. Yaratdığı hər bir əsərdə bu, fərq etmirdi-mənzərədə, karikatürdə, portretə, dostluq şərgi, natürmortdu-məzmuna mahiyyətin ünsiyyətinə çalışırdı. Bu mənada onun kiçik formalı heykəltəraşlıq kompozisiyaları da tutumlu və mükəmməl alınır. Bir sözlə, yaratdığı bütün əsərlər təsviri sənətimizin ən qiymətli nümunələridir.

Səttar Bəhlulzadə yaradıcılığını sevdən Nəcəfqulu bu böyük rəssamımız kimi respublikamızın şəhər, qəsəbə və kəndlərini gözəməyi, yaradıcılıq qovluğunu yeni-yeni materiallarla doldurmağı sevərdi. Xüsusilə də gördüyü, duyduğu neqativ hallara qarşı münasibətini bildirər, hərinliyi, maymaqlığı, xudbinliyi, riyakarlığı, nadanlığı karikaturlarında satira atəşinə tutardı. Bu baxımdan onun yaratdığı "Qayğıqış ferma müdiri", "Əsl sənət lövhəsi belə olar", "Axır ki dil tapdıq", "Sözsüz" və başqa sənət nümunələri xarakterikdir.

Nəcəfqulunun həm də iti qələmi olub. "Kirpi" jurnalında çalışdığı illərdə çəkdiyi karikaturların sözlərini də özü yazardı. Düşündürücü çəkdiyi kimi, düzlu da yazı bilmək qabiliyyəti ötən əsrin ortalarında rəssama böyük şöhrət gətirmişdi. Bəzən karikatürəci-rəssamdan çəkinirdilər. Onun portret işləməsinə, mənzərə çəkəməsinə inamsızlıq göstərirdilər. Amma Nəcəfqulu öz yaradıcılığı ilə sübut etdi ki, istedadlı fırça ustası üçün mövzu məhdudluğu yoxdur.

O, təbiət mənzərəsinə hansı ilhamla, həvəslə, könül xoşluğu ilə çəkirdisə, gözəlliyə xələlik gətirən ayrılığı

də vətənpərvərliklə, millətsevarliklə islahat çalışırdı. Nəcəfqulunu Azərbaycanın yazıçı və şairləri, sənətkarları çox sevərdilər. Bəlkə də elə bu səbəbdəndir ki, onun yaradıcılığında müasirlərinin demək olar ki, əksəriyyətinin izi var. Daxili zənginliyi, böyük sənətkarlığı ona imkan vermişdi ki, korifeylərlə ünsiyyət qur-mağı, söhbət etməyi, hətta yeri düşəndə onların portretlərini çəkməyi bacarsın.

Bu mənada böyük rəssam Tahir Salahov, Mikayıl Abdullayev, Fikrət Əmirov, Cəlal Qaryağdı, Bəşir Səfəroğlu və başqalarının həm portretlərini işləmişdi, həm də onların dostluq şərtlərini çəkmişdi. Nəcəfqulu fırçasının yaxşı mənada ünvanı olmaq əsl sənətkarları sevindirirdi. Xüsusilə də onun dostluq şərtləri öz sahiblərini qəşş edənəndə güldürərdi.

Deyirlər, hətta böyük aktyorumuz Bəşir Səfəroğlu öz şərtinə baxaraq Nəcəfqulunun döndə-döndə soruşub: "Mən ölüm, düz de, bu, doğrudan mənəm?" Nəcəfqulunun təvəssümlü üzündəki (hərçənd bu təvəssüm onda çox nadir hallarda duyulardı) razılıqdan müsbət cavabı anlayaraq: "Qədəs, sənin nə gözün var? Bunları necə görmüsən?" - deyərək bərkdən gülmüşdü.

Təkcə rəssamlıq deyil, bütün yaradıcılıq sahəsində həssaslığın olması çox vacibdir. İstedad, qabiliyyət, zəhmətkeşlik və həssaslıq. Bunlar birləşəndə yaranan əsər həqiqətən unikal alınır.

Az ömründə bu məziyyətləri yaradıcılığında məharətlə qovuşdurən Nəcəfqulu elə əsərlərə imza atdı ki, onlar bu gün təsviri sənətimizə əbədi əlvanlıq gətirdi. İllər ötcək, nə vaxtsa Nəcəfqulunun 100, 150, 200 illiyi olacaq. Rəqəmlər çoxaldıqca əsərlərinin təzə-tərliyi həmişə qalacaq. Onu görənlər də haqq dünyasına qovuşacaq, yeni nəsillər gələcək.

Təsəlli budur ki, Azərbaycanın təsviri sənətində özünəməxsus yeri olan Nəcəfqulunu tanımaq üçün əsərlərinə baxmaq, onun obrazlar qalereyasını, karikaturlarını, portretlər silsiləsini görmək kifayət edəcək.

Həqiqətən də, ömür o zaman ölüm-süzlüyə qovuşur ki, onu yaşadacaq, xatırladacaq sanballı yadigarların – əsərlərin rənginə illərin rüzgarları solğunluq gətirə bilməyəcək. Bu mənada quruluşdan quruluşa, zamandan zamana, dünyədən bugünə və gələcəyə yol gedən bu əsərlər Nəcəfqulu adlı bir rəssamımızın sənət bağçasının əbədiyaşar çiçəkləridir - həmişə ətirli və təzə!

● F.XƏLİLZADƏ